

DOI: 10.33310/2518-7813-2020-68-1-140-144
УДК 784:008]:001

Яніна ЛИСЕНКО

*кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри "Фортепіано"
Дніпропетровської академії музики ім.М.Глінки,
м. Дніпро, Україна*

Юлія ХУДІЄНКО

*викладач кафедри "Вокально-хорове мистецтво"
Дніпропетровської академії музики ім.М.Глінки,
м. Дніпро, Україна*

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК НАУКОВОЇ КАТЕГОРІЇ

В статті розглядається художньо-естетичний розвиток вокальної культури як наукової категорії. Розкривається зміст понять "художньо-естетичний" та "вокальна культура". Визначено, що художньо-естетичний розвиток вокальної культури є результатом попередньої художньо-творчої діяльності і початком професійної діяльності. Висвітлюються контекстуальні зв'язки художньо-естетичного розвитку з традиціями національної вокальної школи. Сформульовано різноманітні та багатопланові завдання педагогічного навчального процесу. Означено міжпредметні зв'язки художньо-естетичного розвитку вокальної культури у процесі навчання майбутніх фахівців.

Ключові слова: естетика, художньо-естетичний розвиток, культура, вокальна культура, міжпредметні зв'язки.

Визначальну роль у відродженні національної культури, системи освіти в Україні, набуває художньо-естетичне виховання як засіб формування духовного світу людини, розуміння нею безперервності світобудови та їх розвиток у гармонії, красі та любові. Питання становлення духовності особистості потребує здатність до повноцінного сприйняття творів високого мистецтва, художньо-естетичний розвиток вокальної культури. Як зауважує науковець І.Зязюн, "фундаментом художньо-естетичного виховання студентів, має стати національна художньо-мистецька спадщина, розчищена від штучних намулів, спотворених впливів, непригаманих українському народові" [6, С.20-22.].

Вивчення питань художньо-естетичного розвитку вокальної культури як наукової категорії є актуальною проблемою для сучасної освіти. Цей процес сприяє необхідності у підвищенні рівня художньо-естетичного розвитку професійної діяльності фахівця та забезпечення ефективності його самовдосконалення. Тобто він є сьогодні запорукою успішного професійного становлення спеціаліста. Розгляду даного питання ми і хочемо приділити увагу у нашій статті.

Проблему художньо-естетичного розвитку вокальної культури як наукової категорії вивчають сучасні педагоги, дослідники: Л. Василенко, Л. Гавриленко, І.Зязюн, Г. Стасько, Г. Панченко, В. Коробко, Л. Красовська, О. Рудницька та інші. Однак, вирішенню цього питання не знайшла достатнього висвітлення у науковій навчально-методичній літературі.

Метою нашої статті є висвітлення процесу художньо-естетичного розвитку вокальної культури як наукової категорії.

Безумовно, основою художньо-естетичного розвитку вокальної культури як вирішення наукової проблеми є світоглядні цінності та пов'язані з ними концептуально-теоретичні й методологічні позиції дослідників. У цьому випадку, не можна не звернути увагу на відсутність спеціального розгляду базового питання: що потрібно вкладати в основні поняття "художньо-естетичний", "вокальна культура"?

Якщо філософія як наука розглядає загальні закони природи, суспільного розвитку та мислення, то естетика – це "наука про чуттєве – емоційне сприйняття дійсності, в основі якої лежить уявлення про красу та її результати, тобто вивчає процеси розвитку мистецтва та різноманіття естетичного відношення людини до світу" [7, С. 202–205.]. Предметом вивчення естетики є питання про мистецтво, його закономірності розвитку, різновиди.

Філософський термін "естетичний" передбачає синтез загальних характеристик, яким належать естетичні об'єкти дійсності, явища природи, та їх відображення у свідомості людини, естетичні сприйняття, уявлення, ідеали, теорії та погляди, а також естетичні цінності. Аналіз естетичної діяльності формує в людині розуміння створювати та усвідомлювати прекрасне у житті. Розглянемо зв'язок між поняттями "естетичний" і "художній".

Розглядаючи поняття "художній" слід враховувати все, що стосується мистецтва, а саме:

творчої діяльності, сприйняття, оцінювання творів мистецтва, вдосконалення музичних, хореографічних, художніх та інших специфічних мистецьких здібностей людини. Тобто поняття “художній” та “естетичний” залежні один від одного. Адже, термін “художньо-естетичний” формулює різноманітність царини прекрасного і потворного, трагічного та комічного, низького і піднесеного та їх модифікації у природній і соціальних галузях, у мистецтві та в інших сферах буття, тобто не існує явищ, які б не мали художньо-естетичної природи і не були б прекрасними або високими, позитивно або негативно естетичними тощо.

Доведено, що художньо-естетичному розвитку особистості сприяє залученню до творчої діяльності, зокрема, мистецької. Цей процес дає можливість людині реалізувати своє прагнення до краси, слухання, виконання чи споглядання художніх творів. У цій творчій діяльності відбуваються “закономірні зміни художніх здібностей особистості, виражені в їх кількісних, якісних та структурних перетвореннях” [8, с. 268], тобто, здійснюється художньо-естетичний розвиток. Отже, цей процес, як невід’ємний складовий чинник естетичного розвитку особистості можна розглядати по-різному. Наприклад, розвиваючи вокальні навички та вміння, (музичний слух, почуття ритму, правильне дихання й точне інтонування) на антиестетичному, беззмістовному пісенному репертуарі, можна виховати гарного виконавця вульгарного співочого мистецтва.

За допомогою поняття “художньо-естетичний”, яке досліджується у контексті вокальної культури виражається його предмет, сутнісна спорідненість і системна єдність естетичних природних явищ і процесів. Адже, художньо-естетичний розвиток особистості людини є унікальним духовно-ціннісним явищем, що існує і виявляється через чуттєвість, як вираження “людських сутнісних сил”.

Загальновідомо, що поняття “культура” дослідники розглядають у двох напрямках: матеріальна і духовна. “Уся сфера матеріального виробництва і його результати, те, що задовольняє матеріальні потреби людей, відноситься до матеріальної культури. А духовна культура охоплює всю сферу людської свідомості і духовного виробництва” [3, С.126-138]. Сучасні наукові праці пропонують тлумачення слова “культура” як: “культура – культ світла”, “естетична культура – переживання культу світла, що передбачає обов’язковий чуттєвий відгук людини на все, що відбувається у світі який її оточує” [5]. Особливої уваги заслуговує наукова праця Л.Волченко. В своїй концепції дослідник включає в культуру людини “всі сфери її діяльності, все те, що харак-

теризує суспільне життя людини, має безпосереднє відношення до культури і може відноситись до розряду культурних явищ” [4]. Для педагогіки важливо те, що термін “культура” характеризує також і рівень освіченості, вихованості кожної окремої людини.

Тлумачення поняття “вокальна культура” ми розглядаємо, як цілісну систему норм звуковидобування, фонації, артикуляції, дикції, побудови фраз, емоційної насиченості співу тощо, і вона досягається у навчальному процесі систематичних та репетиційних занять.

Українські вокальні традиції склалися протягом багатьох століть і концентрувалися у різних методичних системах М. Дилецького, М.Березовського, М. Леонтовича, К. Стеценка та інших. Вивчення цих систем орієнтує нас до розуміння канонів вокального виконавства, усвідомлення законів європейського вокального мистецтва. Ми маємо художньо-естетичний досвід вокальної культури видатних вітчизняних майстрів з вокального мистецтва, що поповнили скарбницю світової вокальної культури: Івана Козловського, Соломії Крушельницької, та сучасних співаків Володимира Гришка, Михайла Дідика, Вікторії Лук’янець, Романа Майбороди, Валентина Пивоварова, Марії Стефюк, Тараса Штонди, та ін.

Художньо-естетичний розвиток вокальної культури фахівців музичного мистецтва пройшла певні етапи. Цей процес, як феномен педагогічної практики, існував завжди, але мав різне соціальне й професійне призначення залежно від впливу різних чинників: політичної ситуації; моральних відносин, що склалися у суспільстві; пануючої релігії; типу виховання. З цього приводу, В.Антонюк підкреслює: “Уособлюючи етноінтегративні процеси, носії української вокальної культури, де б вони не працювали, національне мистецтво яких би етносів не репрезентували, довіку залишаються етнофорами, а їхня творчість – специфічною формою реалізації культурної системи ріднизни, що “працює” у якості культурної цитати у чужоземному контексті” [1, с. 86].

В контексті художньо-естетичного розвитку вокальної культури як наукової категорії, ми вбачаємо усвідомлення виконавця емоційно образного розкриття змісту музики засобами співацького голосу. Вокальна культура, як одна із найважливіших складових професійної підготовки майбутнього фахівця з музичного мистецтва, передбачає специфіку його педагогічної діяльності, спрямовану на формування духовності особистості, здатну відтворювати й збагачувати культуру суспільства.

Ми погоджуємось з тим, що художньо-естетичний розвиток, вокальної культури сприяє

особистісно емоційному ставленню до світу. Як зазначалося вище, у вокальному творі співак для себе відкриває художній зміст. Спроможність розкриття ідей мистецьких образів ми також відносимо до вокальної культури особистості.

Розкриваючи вокальну культуру співака, відмітимо зв'язок культури виконання художніх образів із технічною майстерністю і в їх бінарній єдності, що складає специфіку співу. Проте, визнаючи важливість виконавської техніки, вкажемо, що майстерність майбутніх фахівців музичного мистецтва не можна зводити тільки до володіння вокально-виконавськими навичками. Відомо, що техніка є лише необхідним компонентом виконавської майстерності музиканта, допомагає співаку виконати головне завдання – створення художньої інтерпретації твору. Тому, перше публічне виконання вокального твору не завжди є успішним для молодих співаків. Однак, досвід виконавської діяльності вимагає наявності сформованого відчуття певного стилю, слугує ознакою майстерності, зокрема, вокальної культури. Викладачам співу необхідно вирішувати цю проблему як першочергово.

У зв'язку з цим, звернемося до наукового дослідження Н.Бакланової, у якому розглядається питання про співвідношення професіоналізму і майстерності фахівця культури художнього профілю. Науковець поділяє думку, що “професіоналізм як необхідний щабель підготовки, базу, опору для досягнення високого результату в творчій діяльності, майстерності” [2, с.46]. Ми погоджуємося з думкою Н.Бакланової, що майстерність неможлива без професіоналізму, без оволодіння професійних знань, умінь, навичок, але вона ніколи не зводиться до професіоналізму. Ґрунтуючись на професіоналізмі, майстерність в той же час не ідентична йому.

Отже, аналіз наукових праць з проблеми дослідження дозволив конкретизувати сутність поняття вокальної культури як складної інтегративної якості, що представлена здатністю до вдосконалення виконавських умінь і навичок, різноманітними знаннями за стильовим та жанровим ознаками вокально-технічного та навчально-художнього репертуару, що забезпечують високий рівень сформованості готовності до ефективної професійної діяльності.

Вокальна культура молодого виконавця є складним феноменом, що характеризується багаторівневою структурою. Художньо-естетичний розвиток вокальної культури як наукової категорії на сучасному етапі визначається рядом особливостей, зумовлених основними завданнями, зокрема:

1. Удосконаленням системи музичної освіти, розширенням мережі навчальних закладів, де ве-

деться підготовка співаків-виконавців, що спричинило урізноманітнення палітри виразних засобів і розширення репертуару;

2. Залучення майбутніх співаків до вокально – виконавської діяльності, націленість на пізнання національних пісенних традицій та співацьке самовдосконалення;
3. Оволодіння необхідною базою знань, умінь та навичок у сфері вокальної культури, вміння адекватно оцінити набутий виконавський досвід;
4. Вміння яскраво виконати вокальний твір і донести створений образ до слухачів.

Художньо-естетичний розвиток вокальної культури є комплексний та поступовий процес. Тому у навчальному процесі вокальної культури у майбутнього виконавця необхідно користуватись принципом “від простого до складного”, маючи на увазі як віковий, так і особисту специфіку навчального процесу. Міжпредметний підхід художньо-естетичного розвитку вокальної культури у процесі навчання дозволяє не тільки активно впливати на особистість майбутнього фахівця, а й допомагає удосконалювати його професійні знання, уміння й навички, поліпшувати фахову підготовку. Використання вокальних навичок з одночасним тактуванням сприяє правильному розумінню та відтворенню на інструменті темпа і ритма музичних творів, що вивчаються. Наприклад: споріднені музичні предмети можуть слугувати в такій залежності: фортепіанне звучання – диригентський жест – хорове звучання; вокальна інтонація – диригентський жест – фортепіанне звучання тощо. У такій практичній роботі відбувається конкретизація, уточнення, збагачення та систематизація музичних понять і музично-слухових уявлень, що склалися раніше, узагальнюються знання, уміння і навички, створюється реальна основа для розвитку самостійності студентів. Таким чином, з вокальною культурою майбутнього фахівця найбільш системно пов'язані виконавські дисципліни: фортепіано, концертмейстерський клас, диригування, хоровий клас, постановка голосу. Провідне значення має зв'язок виконавських дисциплін з предметами історико-теоретичного циклу, які при засвоєнні музичного матеріалу виконують роль своєрідного методологічного обґрунтування. Отже, художньо-естетичний розвиток вокальної культури відбувається у навчальному процесі майбутнього співака тільки за умови їх вміння, навичок, професійних знань та активної виконавської діяльності.

Таким чином, процес художньо-естетичного розвитку вокальної культури є складним і багатогранним. Формування вокальної культури у майбутнього співака є результатом попередньої діяльності і початком професійної діяльності. Узагальнення теоретичних розробок дозволяє

виокремити два основних напрями, за якими проводяться дослідження щодо реалізації міжпредметних зв'язків у підготовці майбутніх фахівців: 1) поєднання декількох дисциплін у єдиний комплексний курс; 2) посилення міжпредметних зв'язків, поєднаними єдністю кінцевої мети, усунення їх внутрішньої розрізненості при збереженні загальної предметної структури. Процес художньо-естетичного розвитку вокальної культури являється необхідним проявом людської

духовності та творчих джерел і визначається багатоаспектністю самого феномена, що охоплює широкий спектр художньо-мистецьких традицій його існування.

Подальші наукові розвідки досліджуваної проблеми передбачають конкретизацію педагогічних умов художньо-естетичного розвитку вокальної культури, дотримання яких забезпечуватиме основи духовно-творчого розвитку майбутнього фахівця-вокаліста.

Список використаних джерел

1. Антонюк В. Українська вокальна школа: етнокультурний аспект : монографія / Валентина Антонюк. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Київ : Українська ідея, 2001. – 144 с. с. 86
2. Бакланова Н. Профессиональное мастерство работника культуры : учеб. пособие / Н.К.Бакланова. – М. : Изд-во МГИК, 1994. – 120 с., с.46
3. Вилков В. Понятие культуры. Ценностные и технологические измерения культуры // Вилков В.Ю. Человек и мир. Учебн. пособие. – Київ, 1995. – С.126-138.
4. Волченко Л. Гуманность, деликатность, вежливость и этикет: ценности культуры и морали. – Москва: МГУ, 1992. – 115 с.
5. Зязюн І., Миропольська Н., Хлебнікова Л. Виховання естетичної культури школярів. Навч. посібник. – Київ: ІЗМН, 1998. – 156 с.
6. Зязюн І. Молодь світу і України напередодні XXI століття // Трибуна. – 1997. – №5-6. – С.20-22.
7. Колесніков М., Колеснікова О., Лозова В. Навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. – 208 с. с. 202–205.
8. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька. Навч. посібник. – Київ, 2002. – 270 с.

References

1. Antonyuk, V. (2001). *Ukrainian vocal school. Ethno-cultural aspect* Kiev. [in Ukraine].
2. Baklanova, N. (1994). *Professional skill of a cultural worker* Moscow: Publishing house of MGIC. [in Russian].
3. Vilkov, V. (1995). *The concept of culture. Valuable and technological dimensions of culture* Kiev. [in Ukraine].
4. Volchenko, L. (1992). *Humanity, delicacy, courtesy and etiquette: values of culture and morality*. Moscow: MSU. [in Russian].
5. Ziazun, I., Miropolskaya, N., Khlebnikova, L. (1998). *Education of aesthetic culture of schoolchildren* Kiev: IZMN. [in Ukraine].
6. Ziazun, I. (1997). *Youth of the world and Ukraine on the eve of the XXI century* Kiev. [in Ukraine].
7. Kolesnikov, M., Kolesnikova, O., Lozova, V. (2003). *Education books* Kiev: Yurinkom Inter. [in Ukraine].
8. Rudnitskaya, O. (2002). *Pedagogy: General and Artistic*. Kiev. [in Ukraine].

Яніна Лысенко, Юлія Худиенко. Художественно-эстетическое развитие вокальной культуры как научной категории

В статье рассматривается художественно-эстетическое развитие вокальной культуры как научной категории. Раскрывается содержание понятий “художественно-эстетическое” и “вокальная культура”. Определено, что художественно-эстетическое развитие вокальной культуры является результатом предыдущей художественно-творческой деятельности и началом профессиональной деятельности. Освещаются контекстуальные связи художественно-эстетического развития с традициями национальной вокальной школы. Сформулированы различные и многоплановые задачи педагогического учебного процесса. Отмечены межпредметные связи художественно-эстетического развития вокальной культуры в процессе обучения будущих специалистов.

Ключевые слова: эстетика, художественно-эстетическое развитие, культура, вокальная культура, межпредметные связи.

Yanina Lysenko, Yulia Khudienko. Artistic and aesthetic development of vocal culture as a scientific category

The article deals with the artistic and aesthetic development of vocal culture as a scientific category. Effective spiritual development of a personality is facilitated by his or her involvement in the artistic and aesthetic activity, which can be manifested in nature, work, and especially in art. The artistic and aesthetic development of vocal culture is researched in the context of aesthetic category and is specified as a subject that expresses the essential affinity and systematic unity of all aesthetic categories.

The concept of vocal culture is defined as a system of norms of sound production, phonation, articulation, diction, phrase construction, emotional coloring of singing, etc. The authors have analyzed scientific works on the issue under study and identified the contextual links between artistic-aesthetic development and traditions of the national vocal school.

The vocal culture of a young performer is a complex phenomenon characterized by a multilevel structure. At the present stage the artistic and aesthetic development of vocal culture as a scientific category is characterized by a number of features, caused by several main factors, in particular: 1). Improvement of musical educational

system, development of a network of educational institutions which train singers; all these aspects have led to a diversification of the palette of means of expression and widening of repertoire; 2) Involvement of future singers in vocal and performing activities, focus on their awareness of national song traditions and self-improvement of singers; 3) Development of a necessary base of knowledge, skills and abilities in the field of vocal culture, ability to adequately evaluate the acquired performing experience; 4) Ability to vividly perform a vocal work and convey this image to the listeners. Based on authors' own practical experience, they state that vocal culture is achieved through a systematic special training and rehearsal sessions.

Thus, the process of artistic and aesthetic development of vocal culture is a complex and multifaceted issue. It has been determined that the development of vocal culture of future singers is the result of their previous activity and the beginning of their professional activity. It is a necessary manifestation of human spirituality and creative sources and is determined by the multifaceted nature of the phenomenon itself, which covers a wide range of artistic and aesthetic traditions.

Keywords: aesthetics, artistic and aesthetic development, culture, vocal culture, cross-domain links.